

Projectverslag *Doodnormaal*

Nederlands Studenten Kamerkoor 2022

© Milagro Elstak

Inhoud

Voorwoord	3
Verloop van het project	4
Audities	4
Repetities	4
Concerten	7
i. Voorprogramma	7
ii. Techniek	8
Regie	11
Evaluatie van samenwerkingen	11
Culturele uitwisseling	11
Artistiek team	11
i. Artistiek leider Béni Csillag	11
ii. Regisseur Saskia Bonarius	12
iii. Repetitor en regieassistent Alba Roorda Martinez	13
iv. Zangcoaches Bauwien van der Meer en Gonnje van Heugten	14
Samenwerking musici en componisten	14
v. Opdrachtcomponist en solist Frieda Gustavs	14
vi. Arrangeur Dimitri Geelhoed	15
Evaluatie speerpunten	15
Naamsbekendheid	16
Innovatie	16
Actualiteit	17
Professionaliteit	17
PR-evaluatie	18
Auditie-PR	18
Concert-PR	18
i. Media	19
ii. Persoonlijke benadering	20
iii. Samenwerkingen	20
Sponsoring	20
Realisatie	20
Geslaagde samenwerkingen	21
Evaluatiepunten	21

Voorwoord

Geachte lezer,

Met grote trots bieden wij u het verslag van het 47^e project van het Nederlands Studenten Kamerkoor: *Doodnormaal*. Na een voorbereiding die door de coronacrisis twee jaar duurde en talloze verplaatsingen en reddingsacties kende, heeft het NSK in 2022 een zeer geslaagd project uitgevoerd. In dit verslag blikken we terug op een project waarin een groep getalenteerde jonge zangers muzikaal een enorme ontwikkeling heeft doorgemaakt, maar waarin bovenal het terugvinden van de onderlinge verbinding die samen muziek maken schept een grote rol speelde. Na een lange periode noodgedwongen stilte is het programma door 32 zangers in negen steden uitgevoerd en met een zeer groot enthousiasme ontvangen. Door de nieuwe rol van regie dit project, was het concert een krachtig totaal, volledig uit het hoofd uitgevoerd, met een verbindende boodschap naar het publiek.

Als derde en laatste onderdeel van het drieluik over het menselijk bestaan onder leiding van Béni Csillag, bezongen wij met *Doodnormaal* de dood: de eindigheid van het leven en de manieren waarop dit het leven vorm- en zingeft. Het gevarieerde programma – van de Gregoriaanse klanken van Duruflé's Requiem tot *Lonesome Road* van James Taylor en een klankveld van voorgedragen poëzie – zijn verschillende kunstvormen en facetten van het thema belicht. In de opdrachtcompositie *Tortoise* van de hand van Frieda Gustavs, nam het koor het publiek mee in een reflectie op het eindeloos voortduren van ons eigen bestaan, totdat je tot stilstand komt. Frieda dit jaar tevens de solist, en heeft het Requiem van Duruflé voorzien van een prachtige hedendaagse *electronics* begeleiding, geschreven door haar jonge collega-componist Dimitri Geelhoed.

Dit projectverslag behelst de volgende onderdelen:

- Verslag van de audities, repetities en concerten
- Evaluatie van de samenwerkingen met interne en externe partijen
- Evaluatie van de speerpunten van het project
- Evaluatie van het PR-plan
- Evaluatie van het sponsorplan

Zoals gezegd heeft de coronacrisis in de aanloop naar het project voor behoorlijk wat obstakels gezorgd. Dankzij de goede en langdurige samenwerking tussen het Dagelijks Bestuur (DB) 2020-2022 en het Artistiek Team (AT), verliep de projectorganisatie en de samenwerking met het koor erg goed. Wij kijken terug op een zeer bijzondere editie van het NSK en zijn blij dat zich uit het koor een nieuw DB gevormd heeft, dat het volgende project zal organiseren.

Graag danken wij u, sponsoren en fondsen, voor de genereuze en flexibele steun die dit project de afgelopen twee jaar mogelijk heeft gemaakt. Wij danken u nogmaals hartelijk voor uw bijdrage aan dit project!

Namens het DB 2020-2022 van het Nederlands Studenten Kamerkoor, namens acquireur Annet Pots,
Met vriendelijke groeten,

Caitlin Boonstra
Voorzitter

Verloop van het project

Audities

De audities voor het project Doodnormaal vonden oorspronkelijk plaats van 22 t/m 30 oktober 2020 verspreid over het gehele land. De audities vonden plaats in Amsterdam, Eindhoven, Enschede, Groningen, Leiden, Nijmegen, Rotterdam, Utrecht en Wageningen. Na uitgebreide promotie bij de verscheidene studentenkorpsen van Nederland kwamen er 68 auditanten voorzingen. Vanwege de corona-maatregelen is er toen voor gekozen om het koor kleiner te houden dan andere jaren. Dirigent Béni Csillag en repetitor en regieassistent Alba Roorda Martinez hebben daarom een selectie gemaakt van 28 zangers uit de eerste auditieweek. Toen het project niet door kon gaan hebben die zangers het jaar erna niet nog eens auditie hoeven doen. Van de 28 zangers vielen er wel een paar af waar vervanging voor gevonden moest worden en we wilden ook het koor verder uitbreiden, daarom hebben we een tweede auditietournee gehouden van 24 t/m 31 oktober 2021. Dit keer kwamen er 57 auditanten voorzingen en is er een koor van, in totaal, 32 zangers gevormd uit beide auditiejaren.

De auditanten studeerden een zelfgekozen solostuk in en de passende koorpartij van een opgegeven werk. Dat stuk was in 2020 *Thou Knowest Lord* van Henry Purcell en in 2021 *Les Fleurs et les Arbres* van Camille Saint-Saëns. Ook werd er tijdens de auditie aandacht besteed aan gesproken en bewogen improvisatie. Op basis van deze drie onderdelen besloten de repetitor en de dirigent of een auditant een plek in het koor kreeg.

De auditiepromotie vond voornamelijk plaats door het verspreiden van posters en flyers op universiteiten en hogescholen, via sociale media en bovenal het persoonlijk benaderen van koorzangers. Deze persoonlijke benadering blijkt al jaren een effectief middel om auditanten te werven.

Repetities

Het repetitieproces bestond zoals elk jaar uit een introductiedag, drie repetitieweekenden en een repetitieweek. Normaal gesproken vindt de repetitiedag in december plaats, de repetitieweekenden in januari en de concerten in februari. Door de uitbraak van corona begin 2020 hebben wij na veel tussentijdse verplaatsingen moeten concluderen dat het verplaatsen van het project naar 2022 de enige veilige optie was.

Eerste samenkomst van het koor in december 2020

Helaas werden er vervolgens na de aftrap van het project op 11 december 2021, een jaar later, dat er weer lockdowns aangekondigd, waardoor de verdere planning wat meer verspreid moest worden over het voorjaar van 2022, en de repetitieweek wat eerder in het repetitieproces plaatsvond. Uiteindelijk hebben zowel de koorleden als het artistiek team zich zeer flexibel opgesteld en zijn we met onderstaand repetitieschema goed voorbereid aan de concertperiode begonnen:

11 december 2021	Introductiedag Parnassos, Utrecht
22 januari 2022	Repetitieweekend I (dag 1), Parnassos, Utrecht
6 maart	Repetitieweekend I (dag 2), Parnassos, Utrecht
11-18 maart	Repetitieweek, De Zonnewende, Sint Michielsgestel
26-27 maart	Repetitieweekend II, DUMS, Utrecht
2-3 april	Repetitieweekend III, DUMS, Utrecht

Traditiegetrouw is de introductiedag (ook wel 'inzeepdag' genoemd) vooral een kennismaking met het repertoire, de mede-zangers en het artistiek team. De deelnemers hadden vooraf de bladmuziek ontvangen en dit naar instructie van de dirigent zelfstandig ingestudeerd. Door deze individuele voorbereiding, die het hele repetitieproces doorgaat, hoeven er tijdens de repetities weinig noten meer worden gestudeerd, en kan al snel worden begonnen met echt muziek maken. Helaas konden er tijdens de pauze en na afloop weinig sociale activiteiten plaatsvinden door de anderhalve meter afstand en de mondkapjesplicht die toen nog golden.

Het eerste repetitieweekend heeft in twee delen moeten plaatsvinden (een dag in januari en een dag in maart). Hoewel er nog steeds maatregelen golden die het repetitieproces bemoeilijkten, wilde het bestuur graag in januari samenkomen met het koor zodat hun verbinding met het project niet zou verwateren. Op deze dag heeft het bestuur ook de gewijzigde planning van de maanden daarna aangekondigd. Het is gebleken dat 22 januari een belangrijke repetitiedag was voor de continuïteit van het project, ondanks de veranderde planning. Een aantal zangers kon zich door andere verplichtingen niet aan de nieuwe planning committeren, waarop het bestuur voor de volgende repetitiedag vervangende zangers heeft moeten zoeken. Uiteindelijk konden we vanaf 6 maart repeteren met een vaste groep zangers die met 9 per stemgroep mooi in balans was. Ook waren toen de meeste maatregelen versoepeld en konden we zoals vanouds repeteren en gezamenlijk pauzeren en borrelen.

Op 6 maart is door Mark Kramer het [promotiefilmpje](#) van *Doodnormaal* opgenomen. Het was heel leuk om onder leiding van regisseur Saskia Bonarius gezamenlijk aan een theatrale opdracht te werken. Er is in het gehele repetitieproces veel tijd en aandacht besteed aan de regie. Hiervoor was het nodig dat de zangers al in een vroeg stadium zoveel mogelijk stukken uit het hoofd zongen. In de repetitieweek in De Zonnewende in Sint Michielsgestel zijn we hiermee begonnen.

Tijdens de repetitieweek wordt elke dag van 10:00 – 21:00 zeer intensief gerepeteerd. Naast de vocale ontwikkeling en het leren van het repertoire nam dit jaar de regie een centrale plek in: alle stukken werden zoveel mogelijk gerepeteerd met alle bewegingen die tijdens de concerten gemaakt zouden worden. In de prachtige omgeving van Sint Michielsgestel hebben we ook veel tijd gehad voor de onderlinge sociale binding. Doordat de planning van het project in januari nog op de schop moest, kwam het niet anders uit dan dat de repetitieweek tussen repetitieweekend I en II in zat. Normaal gesproken is de repetitieweek het laatste onderdeel van het repetitieproces, en ga je vanuit Sint Michielsgestel door naar de première in Rotterdam. Doordat De Zonnewende nu alleen nog beschikbaar was van 11 – 18 maart, zijn we relatief vroeg in een heel intensieve week beland waarin de zangers elkaar, de muziek en de regie erg goed leerden kennen. De traditionele try-out aan het einde van de week, waar bezoekers uit Sint Michielsgestel trouw heen komen, was dus al vroeg in het repetitieproces een moment om naartoe te werken.

*Repetitie
voorafgaand aan
de try-out in het
Bostheater van De
Zonnewende*

Tijdens het tweede repetitieweekend heeft het NSK na een weekend intensief repeteren op 27 maart opgetreden bij Podium Witteman. Dit was een grote kans om aan onze naamsbekendheid te werken en wij zijn heel blij dat we van meerdere concertgangers hebben gehoord dat ze na het zien van de uitzending hun kaartjes hebben besteld. Een fragment van ons optreden in de uitzending vindt u [hier](#).

Na de afgelopen jaren op verschillende locaties te hebben gerepeteerd, waaronder de Kathedrale Koorschool en ZIMIHC Wittevrouwen, kon het NSK dit jaar naast de repetities in Parnassos voor een groot deel van de repetities in DUMS terecht. Dit was een nieuwe samenwerking die erg goed verliep, en tijdens het derde repetitieweekend heeft het NSK tijdens een open middag aldaar een try-out kunnen doen, voor publiek:

Tijdens het gehele repetitieproces zijn behalve Béni (dirigent) ook altijd Saskia (regisseur), Alba (repetitor en regieassistent) en Frieda (opdrachtcomponist en solist) aanwezig geweest. Hun aanwezigheid was heel belangrijk in het meenemen van het koor op de uitdagende reis van het echt theateraal *performen* tijdens de repetities en uiteindelijk de concerten.

Concerten

De concertreeks vond plaats van vrijdag 8 april tot en met zondag 24 april. De Rotterdamse Prinsekerk was het podium voor de wereldpremière van *Tortoise* van Frieda Gustavs.

i. Voorprogramma

In het kader van de educatieve en maatschappelijke waarde van het NSK, werden er ook dit jaar voorafgaand aan de concerten lezingen gegeven. Voorafgaand aan de première in Rotterdam werd een lezing verzorgd door dirigent Béni Csillag en opdrachtcomponist en solist Frieda Gustavs. Zij lichtten tijdens deze lezing hun aandeel in het repertoire toe. Frieda Gustavs vertelde over haar stuk *Tortoise* en Béni Csillag lichtte zijn keuzes omtrent het repertoire toe. In Kampen kwam Winny Bos vertellen over haar werk als rouwtherapeut en in Utrecht vertelde Misha Koole over de audioportretten die hij van mensen maakt voor hun overlijden. In Amsterdam kwamen Benthe Göbel en Sabien Brehler vertellen over het programma '*een doodnormale podcast*' die ze voor NPO3fm en HUMAN hebben gemaakt.

Misha Koole tijdens het voorprogramma in de Geertekerk, Utrecht. © Milagro Elstak

ii. Techniek

Dit jaar is er veel gebruik gemaakt van podiumtechnieken om de choreografie te ondersteunen. We hebben gebruik gemaakt van podiumdelen in verschillende hoogten en opstellingen, een Pro-Audio geluidsteststelsel en bestuurbare theaterspots om het koor perfect uit te lichten. Om al deze technieken te kunnen gebruiken hebben we een dag een licht- en geluidstechnicus ingehuurd. Bart Verzellenburg, een licht en geluidstechnicus van Raidho Productions, heeft ons wegwijs gemaakt met de verschillende technieken. Hierdoor konden we de logistiek, op- en afbouw en de techniek tijdens de concerten zelf uitvoeren.

Opbouw podium in de Grote Kerk in Wageningen

Overzicht van de concerten:

Vrijdag 8 april	Rotterdam, Prinsekerk
Zaterdag 9 april	Goes, Heilige Maria Magdalenakerk
Zondag 10 april	Leiden, St Petruskerk
Donderdag 14 april	Groningen, Nieuwe Kerk
Vrijdag 15 april	Kampen, Burgwalkerk
Zaterdag 16 april	Wageningen, Grote Kerk
Vrijdag 22 april	Den Haag, Paleiskerk
Zaterdag 23 april	Utrecht, Geertekerk
Zondag 24 april	Amsterdam, Dominicuskerk

Regie

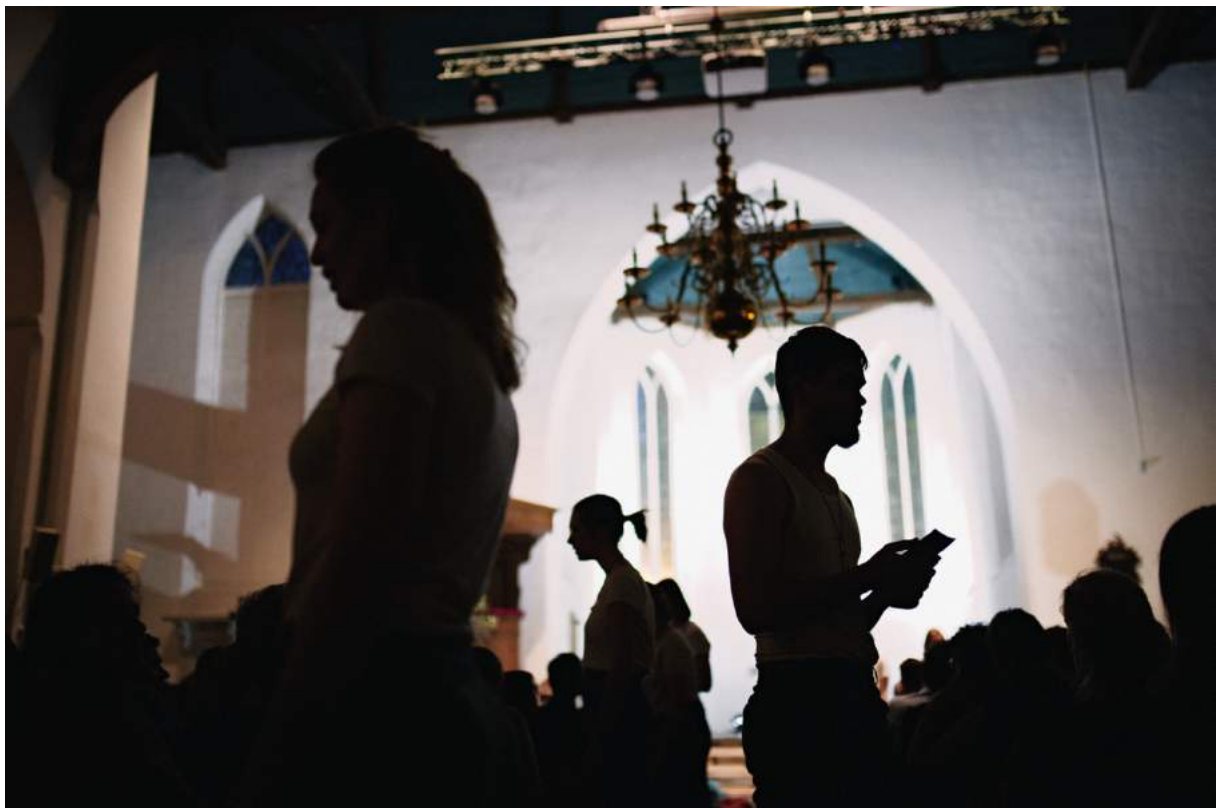
Doodnormaal was na twee coronajaren vooral een project waarin verbinding werd gezocht. Tussen de zangers onderling, en ook met het publiek. De concerten van het NSK zijn bedoeld voor iedereen, van jong tot oud, die geïnteresseerd is in klassieke muziek, of er graag op een laagdrempelige manier kennis mee zou willen maken. We dragen graag bij aan het doorbreken van het stigma rondom klassieke muziek als zijnde ouderwets en suf. Dit doen we op verschillende manieren. Allereerst wordt voor het NSK elk jaar een thema met maatschappelijke relevantie gekozen. Dit jaar was dat 'de dood'. Door de nieuwe combinatie van klassieke zang en *electronics*, en door de professionele regie die het programma vormgeeft, hebben wij een voorstelling gemaakt die voor een divers publiek toegankelijk was. Veel bezoekers moesten hiervoor enigszins uit hun comfortzone stappen en kennismaken met een of meerdere stijlen waar ze nog niet bekend mee waren.

Door regie kan het verwachtingspatroon van publiek doorbroken worden. Men gaat, bewust of onbewust, het concert actiever beleven: de muziek krijgt door de beweging en regie een extra dimensie en de onzichtbare muur tussen publiek en podium wordt doorbroken. De combinatie van muzikale kwaliteit, aandacht voor presentatie en bewegings-elementen zijn kenmerkend voor het NSK. Dat de muziek dit jaar geheel uit het hoofd werd gezongen en de regie door een professional is geleid, is een nieuwe stap in de NSK-traditie.

© Milagro Elstak

De centrale rol van regie in *Doodnormaal* was voor zowel de zangers als het publiek essentieel om stil te staan bij de gekozen thematiek. Zeker met betrekking tot de dood zijn woorden vaak ontoereikend en ervaringen zeer persoonlijk. Muziek is in staat een gevoel te vertolken zonder dat woorden daarbij noodzakelijk zijn. De regie heeft de ervaring van de muziek naar een ander niveau getild. Ook is in het programma de voordracht meerdere gedichten verwerkt. Dit element is in 2019 voor het eerst geïntroduceerd bij NSK en werd als een waardevolle afwisseling ervaren.

Klankveld van gedichten. © Milagro Elstak

Elk jaar vormen choreografische elementen een belangrijk onderdeel van de concerten van het NSK. Maar waar de zangers afgelopen jaren zelf een rol hadden in het uitdenken van de opstellingen, en deze choreografische elementen slechts een kleine rol in de concerten speelden, heeft het werken met een professionele regisseur het afgelopen jaar een expliciet onderdeel van het leerproces gevormd. Doordat het gehele programma uit het hoofd werd gezongen en er dus geen mappen mee de zaal in hoefden, ontstonden er vele mogelijkheden met betrekking tot de beweging en opstelling van het koor. Lichamelijke inzet en bewustzijn worden hiermee belangrijker; er komt meer nadruk op te liggen. Omdat er in dit opzicht meer van de zangers wordt gevraagd was de professionele begeleiding door Saskia Bonarius essentieel voor de ontwikkeling van de zangers.

In haar muzikale interpretatie heeft Saskia nauw samengewerkt met Béni en Alba, die ook regieassistent was. Ook keuzes met betrekking tot belichting, grime en kostuum zijn in overleg met Béni en het Dagelijks Bestuur genomen. In de voorbereiding op het project hadden Béni en het Dagelijks Bestuur gepland dat de regierepetities zouden plaatsvinden in het tweede en derde repetitieweekend en tijdens de repetitieweek, als de zangers de muziek voor het grootste deel onder de knie zouden hebben. In de praktijk heeft de regie eigenlijk in alle repetities een rol gehad, en heeft het koor continu hard gewerkt aan het zich eigen maken van de theatrale uitdraging van de muziek.

De rol van de regisseur beveelt het DB 2020-2022 van harte aan aan komende besturen. Het werken aan de regie draagt bij aan groepsvorming, stemgebruik en gezamenlijke intonatie en koorklank. Tijdens het repetitieproces hebben deelnemers middels diverse oefeningen geleerd om gelijktijdig te zingen en te bewegen, en zich hierbij op wisselende afstand van elkaar te begeven. Doordat de zangers gewend raakten aan het zingend bewegen voelden ze zich hier gaandeweg steeds vrijer in, wat het vrije stemgebruik en de gezamenlijke klank ten goede kwam.

De opstelling tijdens "O Tod, wie bitter bist du" van Max Reger. © Milagro Elstak

Evaluatie van samenwerkingen

Culturele uitwisseling

Traditiegetrouw ligt de focus van het NSK op modern-klassieke muziek, waarbij sinds enkele jaren ook ruimte is voor oude muziek. Dit project is bijzonder in het opzicht dat ook elektronische muziek toegevoegd zal worden. Het programma vormt een reis van de middeleeuwen tot het heden. Ook de toevoeging van het toneelaspect is nieuw ten opzichte van eerdere projecten. Het publiek zal worden genomen naar een katholieke dodenmis anno 2022. Om het concert tot een mooi geheel te vormen werd nauw samengewerkt tussen onderstaande leden van het artistiek team, waarin de grens tussen klassieke koormuziek en andere kunstvormen en genres opgezocht werden. Dit heeft gezorgd voor vernieuwend programma met culturele uitwisseling tussen klassieke koorzang, (muziek)theater en elektronische muziek – een nieuwe stap in de NSK-traditie.

Artistiek team

Net zoals ieder jaar stond het NSK ook het afgelopen jaar onder professionele begeleiding om de kwaliteit van het programma en de uitvoering te waarborgen. Het afgelopen jaar heeft het NSK voor het derde jaar op rij onder leiding gestaan van dirigent Béni Csillag. Samen met regisseur Saskia Bonarius, repetitor en regieassistent Alba Roorda Martinez en zangcoaches Bauwien van der Meer en Gonnie van Heugten, vormden zij het artistiek team van NSK 2020-2022. De samenwerking met een regisseur was een primeur voor het NSK. Hieronder volgt een verslag per samenwerking.

i. Artistiek leider Béni Csillag

© Milagro Elstak

Onder de artistieke leiding van dirigent Béni Csillag heeft het project *Doodnormaal* vorm gekregen. Zijn repertoirekeuze heeft voor een uitdagend programma gezorgd, waarin het Requiem van Maurice Duruflé als raamwerk diende, dat met verschillende stukken omgeven en een *electronics score* in plaats van orgelbegeleiding een dodenmis anno 2022 is geworden. Béni heeft een zeer vernieuwende blik op koormuziek, wat in samenwerking met regisseur Saskia Bonarius resulteerde in een erg bijzondere voorstelling. In meerdere werken speelde solist Frieda Gustavs *electronics*. Dit zorgde voor een nieuwe en unieke klank in combinatie met de koorzangers. Naast de opdrachtcompositie die Gustavs voor deze editie van het NSK schreef, gaf Csillag opdracht aan componist Dimitri Geelhoed om een elektronische bewerking van de orgelbegeleiding in het Requiem van Duruflé te arrangeren. Dit is nog nooit eerder op deze manier uitgevoerd.

Béni had veel oog voor de individuele zangers, als ook voor de collectieve klank. Hij was zeer benaderbaar voor vragen en stond veelvuldig open voor suggesties. Dat maakt hem al jaren een zeer geliefde dirigent bij de koorleden. Voor de meeste zangers was het afgelopen project zeer uitdagend. De moeilijkheid lag dit jaar in het feit dat het gehele concert uit het hoofd werd uitgevoerd. In het

mogelijk maken hiervan is rekening gehouden met de moeilijkheidsgraad van het repertoire ten opzichte van andere jaren. Het uit het hoofd leren van de stukken en de regie vergde voor veel zangers veel uren aan zelfstudie. Dat gold ook voor de opdrachtcompositie *Tortoise* door Frieda Gustavs. Béni heeft in het repetitieproces veel tijd en ruimte gelaten aan Saskia Bonarius voor het experimenteren met de regie, waardoor de theatrale uitvoering van het programma uiteindelijk zo natuurlijk mogelijk voelde voor de zangers. Zijn vakkundige leiding en eindeloze vertrouwen in de zangers en het project, hebben ervoor gezorgd dat het koor de muziek en de theatrale uitvoering ervan eigen heeft kunnen maken in de korte repetitieperiode, met zeer positieve reacties ten gevolge.

ii. Regisseur Saskia Bonarius

De rol van regisseur vormt een nieuwe aanwinst voor het NSK: omdat het programma geheel uit het hoofd gezongen zal worden zijn er meer mogelijkheden met betrekking tot de vormgeving van het programma. De professionele regie heeft gezorgd dat de thematiek op een nog krachtiger wijze aan het publiek kon worden gebracht.

Saskia heeft ontzettend veel tijd en energie gestopt in de repetities met de zangers. Zij en Béni hadden een soepele samenwerking en gaven elkaar veel ruimte om de muziek in te studeren met vanaf het eerste moment aandacht voor beweging, verplaatsing en andere regieaanwijzingen. Saskia heeft vanaf het begin duidelijk gemaakt dat ze een regie wilde neerzetten die echt van het koor is; er is veel tijd besteed aan samen met de zangers nadenken over welke beeldende elementen goed bij de muziek passen en welke misschien geforceerd zouden overkomen. Uiteindelijk heeft dans tot ieders plezier een grote rol gespeeld in de dramatische uitvoering van opdrachtcompositie *Tortoise* en het slot van het concert. Wij hebben hier vanuit het publiek heel veel enthousiaste reacties op gekregen, omdat de toch wel zware thematiek soms onverwachts werd onderbroken met geïmproviseerde (dans)bewegingen.

Wij kunnen de samenwerking met een regisseur van harte aanbevelen voor komende edities van het NSK. De *stage presence* van een koor is erg belangrijk in het neerzetten van een overtuigend programma, en wij zijn heel trots op de vogelvlucht die dat dit project genomen heeft.

iii. Repetitor en regieassistent Alba Roorda Martinez

Roorda Martinez zingt al van jongs af aan, onder meer in NSK 2018 en 2020, en na een gedegen basis als docent en community musician te hebben opgedaan aan het Conservatorium van Amsterdam bij de Opleiding Docent Muziek, is ze nu werkzaam als dirigent en producent. Daarnaast volgde ze de cursus Koordirectie voor Vakmusici aan de Hogeschool voor de Kunsten Utrecht, en rondt ze de studie Culturele Antropologie en Ontwikkelingssociologie aan de Universiteit van Amsterdam dit jaar af. Alba combineert haar grote liefde voor koormuziek graag met andere kunst-disciplines, en betreft daarin maatschappelijke thema's en persoonlijke verhalen.

© Milagro Elstak

Haar voorliefde voor interdisciplinaire koorprojecten en ervaring met muziektheater maakte Alba geknipt voor de dubbelrol van repetitor en regieassistent. Zij was zeer goed voorbereid en schroomde niet haar artistieke ideeën met de dirigent, regisseur en het koor te delen. Tijdens de audities heeft zij de dirigent met haar kritische blik bijgestaan in de zoektocht naar het koor voor NSK 2022. Alba wist op zeer professionele wijze het koor naar een hoger niveau te tillen. Tijdens de concerten heeft Alba altijd het *Agnus Dei* van Penderecki gedirigeerd; een ingewikkeld en uitdagend stuk, waar elke jonge dirigent erg veel van leert. Zo'n driekwart van alle andere gezongen werken heeft Alba dirigent Béni gespiegeld; voor de theatrale uitvoering was het vaak niet wenselijk dat er een dirigent in het blikveld van het publiek zou staan, om welke reden Béni en Alba dan elk aan een zijkant langs het publiek stonden. Het koor kon zo de dirigenten vanuit de ooghoekengoed zien, en door het precies volgen van Béni's slag kon Alba ervaring opdoen met hoe een zeer ervaren dirigent deze stukken dirigeert.

Daarnaast was Alba regieassistent van Saskia. Omdat Saskia niet bij alle concerten aanwezig was, heeft Alba tijdens de zowel de repetitie- als concertperiode veel inspraak gehad in bijvoorbeeld de aankleding van het koor, de belichting en geluid, en de kooropstelling tijdens de verschillende stukken. Hierin heeft zij veel verantwoordelijkheid genomen en elke voorstelling mede tot een succes gemaakt. Alba's betrokkenheid maakte haar tot een geliefde repetitor en regieassistent bij de koorleden. Kortom, een zeer succesvolle samenwerking voor zowel de dirigent, regisseur als het koor.

iv. Zangcoaches Bauwien van der Meer en Gonnie van Heugten

Dit jaar had het NSK voor het tweede jaar op rij twee zangcoaches. Anders dan daarvóór gebruikelijk, maar vorig jaar is dit als positieve verandering ervaren, waarop het DB 2020-2022 dit heeft overgenomen. Bauwien van der Meer – sopraan, koordirigent en zangcoach – en Gonnie van Heugten – sopraan en zangdocent. Als zangcoaches van het NSK hebben zij de dirigent bijgestaan door elke repetitie de vocale en fysieke opwarming te verzorgen. Daarnaast hebben zij met de koorzangers gewerkt aan zangtechniek en heeft Gonnie in de repetitieweek individuele coaching verzorgd.

Elke repetitie begon met verschillende vocale en fysieke oefeningen om ‘je instrument’ op te warmen. De samenwerking met Bauwien en Gonnie werd als zeer prettig ervaren. Met hun afzonderlijke opwarmingen hebben zij ervoor gezorgd dat er al in een vroeg stadium van het project sprake was van een rijke homogene koorklank. Dit heeft ontzettend ver mogen doorgroeien omdat de muziek dit project uit het hoofd werd gezongen. De afwezigheid van bladmuziek stelde zangers in staat om ook echt goed te luisteren naar en te kleuren met de medezangers. Misschien wel het allerbelangrijkste is dat de zangcoaches ervoor gezorgd hebben dat de zangers tijdens de intensieve repetitieperiode niet vocaal moe zijn geworden; een risico dat een dermate intensief project met zich meebrengt.

Samenwerking musici en componisten

v. Opdrachtcomponist en solist Frieda Gustavs

Elk jaar geeft het NSK de opdracht aan een componist om een werk te componeren. Vorig jaar was dat de gelauwerde componist Mark van Platen. Dit jaar heeft Béni Csillag de jonge componist Frieda Gustavs hiertoe uitgenodigd.

Zij is sinds jongs af aan te vinden in koren, tussen stemmen, haar lievelingsinstrumenten. Inspiratie vindt zij in oeroude polyfonie, wereldmuziek en hedendaagse muziek uit alle genres. Haar interesse ligt voornamelijk bij interdisciplinaire projecten, elektronische muziek, koormuziek; alles wat door stem wordt gedragen. Dit maakte haar de perfecte opdrachtcomponist voor *Doodnormaal*.

© Milagro Elstak

Vanaf de start van het project heeft Frieda een uitzonderlijke betrokkenheid getoond. Oorspronkelijk zou Dimitri Geelhoed de opdrachtcompositie schrijven (zie stukje hierna), maar toen dat niet doorging heeft Gustavs deze taak op zich genomen en in een ontzettend hoog tempo het sleutelstuk van het project gecomponeerd. In *Tortoise* (“landschildpad”) wordt het koor door *electronics* begeleid en tegengesproken. Deze *electronics* zijn voornamelijk opgebouwd uit samples van de stemmen van de zangers, Indonesische gamelanpotten, dubbelrietinstrumenten en rauwe synthesizertonen. *Tortoise* verklankt gebeuren tegenover evenwicht, groei en vergankelijkheid tegenover het voortdurende.

De landschildpad is in veel culturen een symbool voor stabiliteit omdat het dier zo lang leeft. In het stuk staat dit beeld centraal: de dingen om de schildpad heen vergaan komen opnieuw op, maar de schildpad maakt er niet per se deel van uit. Hij kijkt toe en oefent geen invloed uit op wat er om hem heen gebeurt. Het dier maakt zich geen zorgen over of de dingen goed komen, want het weet dat alles altijd doorgaat.

Vanuit dit idee is het stuk geschreven. Het is tegelijkertijd statisch en in beweging, hoewel de beweging niet van richting verandert. De sfeer is machtig en onaantastbaar, maar soms ook speels en kronkelend. Zo valt het stuk in het thema *Doodnormaal*: er is het besef van tijd, dat alles doorgaat en er telkens dingen gebeuren, maar dat er ook iets is wat daar niet door beïnvloed wordt en altijd door blijft gaan.

Het stuk is niet op tekst geschreven en dus ook niet echt te verstaan. De koorleden zingen losse klanken die deels gebaseerd zijn op verschillende woorden uit het boek *Momo* van Michael Ende, die de componist bij het thema vond passen en deels gebaseerd zijn op de beweging van de muziek. Zo voegt de 'tekst' betekenis toe aan de muziek.

Frieda is bij nagenoeg alle repetities aanwezig geweest om als solist de *electronics scores* bij het Requiem van Duruflé uit te voeren, alsook het instrumentale deel van haar eigen compositie. Regisseur Saskia Bonarius heeft Frieda behalve haar rol als solist ook deelnemer in de theatrale uitvoering van het concert gemaakt, door haar af en toe over het toneel, door de groep zangers heen te laten bewegen. De reacties op *Tortoise* waren zeer positief en verrast; vooral dat het koor op een gegeven moment in dansen uitbarst is bij velen in goede aarde gevallen.

vi. Arrangeur Dimitri Geelhoed

Dimitri Geelhoed zou in het oorspronkelijke projectplan van *Doodnormaal* de rol van solist en opdrachtcomponist vervullen. Door omstandigheden heeft hij die taken in 2021 moeten neerleggen, en heeft hij de rol overgedragen aan zijn conservatorium-collega Frieda Gustavs. Dimitri had op dat moment al de orgelpartij van Duruflé's Requiem gearrangeerd voor *electronics*. Frieda heeft deze als solist uitgevoerd en het schrijven van de opdrachtcompositie op zich genomen.

De keuze voor het vervangen van de orgelpartij door een nieuw gecomponeerde *electronics score* is geen willekeurige: het vormt als meest recente stap in de ontwikkeling van de Westerse muziek een mooie balans met de dood als laatste stap van het leven. Duruflé gebruikte oude melodieën uit de Gregoriaanse muziekcultuur en plaatste ze in de harmonische wereld van midden 20e eeuw in Frankrijk. Het NSK heeft op haar beurt het Requiem van Duruflé als basis voor het programma genomen. Sommige delen zijn vervangen door andere stukken, zoals het *Agnus Dei* van Krzysztof Penderecki, *O Tod, wie bitter bist du* van Max Reger en *Lux Aeterna* van Györgi Ligeti. In plaats van begeleiding door orgel zorgden *electronics* ervoor dat het thema op een nieuwe, hedendaagse manier belicht werd.

Evaluatie speerpunten

Aan het begin van de bestuursperiode van het DB 2020-2022 hebben wij een paar inhoudelijke speerpunten opgesteld voor *Doodnormaal*. Deze punten vormden de leidraad in de organisatie van het project en zijn zowel van belang geweest bij het beleid als bij de uitvoering. Zoals u in het projectplan heeft kunnen lezen hebben wij vier speerpunten vastgesteld: naamsbekendheid, innovatie, actualiteit en professionaliteit. Deze zullen hieronder een voor een worden geëvalueerd.

Naamsbekendheid

Als eerste speerpunt wilden wij de naamsbekendheid van het NSK vergroten. Om dit te realiseren hebben we als eerste onze toursteden aangepast ten opzichte van het vorige project. Zo hebben we dit jaar niet enkel grote (studenten)steden bezocht, maar hebben we ook wat kleinere steden toegevoegd aan de tournee. Zo hebben we een concert in Goes en Kampen concerten gegeven; beide gelegen in provincies waar normaal nauwelijks concerten door studenten uitgevoerd plaatsvinden. Het concert in Goes was het eerste concert in de NSK-geschiedenis in Zeeland. We hebben positieve reacties ontvangen van de bezoekers, die zeer dankbaar waren voor het uitbreiden van de tour buiten de randstad. We hebben zelfs bezoekers mogen ontvangen uit België, die door deze concertstad voor het eerst de mogelijkheid zagen om het NSK te beluisteren. Hierdoor hebben we het project onder een breder publiek ten gehore gebracht. Helaas was het aantal bezoekers in deze steden niet heel groot, waardoor het nog de vraag blijft of we hier nogmaals zullen optreden. Daarnaast hebben we een aantal reacties uit Brabant gekregen van teleurgestelde concertgangers, waaronder vaste NSK-bezoekers, aangezien er dit jaar geen optreden was in de provincies Brabant en Limburg.

Naast de concertsteden hebben we ook onze naamsbekendheid vergroot door op te treden bij Podium Witteman, waar het NSK dit jaar voor het eerst te gast was. In het item is door Paul Witteman en Floris Kortie de geschiedenis van het NSK besproken en hebben we delen van het concert ten gehore gebracht. Meer hierover kunt u vinden bij de PR-evaluatie. Door dit optreden op nationale televisie hebben we naamsbekendheid verworven onder veel klassieke muziekhebbers in Nederland.

Innovatie

Ons tweede speerpunt viel onder de noemer innovatie. *Doodnormaal* was qua vorm een geheel nieuw concept dan gebruikelijk. Niet alleen voor het NSK was de samenwerking tussen koor en elektronische muziek vernieuwend, deze combinatie wordt nauwelijks uitgevoerd. De samenwerking met opdrachtcomponist en solist Frieda Gustavs was is zeer goed bevallen. Haar eigen compositie *Tortoise* paste uitstekend binnen het programma, en werd door velen ervaren als het hoogtepunt van de voorstelling. De regie onder leiding van Saskia Bonarius was een vernieuwend element voor het NSK en bracht de voorstelling samen tot één geheel. Daarnaast werd voor het eerst het hele optreden uit het hoofd gebracht. Ondanks deze vernieuwende vorm van het concert bleef de koorclank en kwaliteit gelijk aan die van voorgaande jaren.

De regie was een vernieuwend element in de optredens van het NSK.

©Milagro Elstak

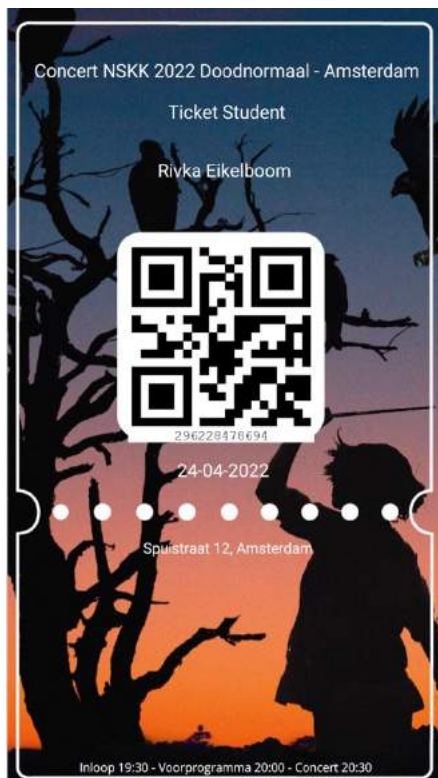
Actualiteit

Ons derde speerpunt is de mogelijkheid om aan te sluiten op de actualiteit. Het thema 'de dood' of 'het einde' stond al vast voor het programma in 2021, en sloot onbedoeld uitstekend aan op de tijdsgeest. Door het coronavirus en de gevolgen hiervan moesten we het project zelfs een jaar uitstellen. Met het programma van *Doodnormaal* hebben we willen stilstaan bij de eindigheid van het leven, en de betekenis die deze tijdelijkheid aan het leven geeft. Tijdens het project brak er oorlog uit in Oekraïne. Dit gaf de thematiek nog een extra lading mee, zeker bij het emotionele stuk *Agnus Dei* van Penderecki, wat is geschreven na een oorlogsperiode. Door deze gebeurtenissen sloot het project en het thema goed aan bij de actualiteit.

Professionaliteit

Het laatste speerpunt dat we hebben getracht te bereiken gedurende dit project, is de professionaliteit van het NSK. We hebben openheid en transparantie nagestreefd, zowel in het contact met de deelnemers als in de organisatie van het project. Zo hebben we direct helder gemaakt onder de deelnemers wat er van hen verwacht werd, zowel over de inzet als over de ledenbijdrage. Daarnaast hebben we gewerkt aan de professionalisering en modernisering van de organisatie, zoals het toevoegen van QR-codes op het PR-materiaal met een link naar de site en het invoegen van een automatisch kaartverkoopsysteem (EventGoose) dat we hebben gebruikt op onze vernieuwde site.

Vooraf dit laatste is ons uitstekend bevallen. In tegenstelling tot voorgaande jaren was er geen lange rij bij de deur in verband met het handmatig afstrepen van namen, maar konden bezoekers eenvoudig hun QR-code laten scannen voordat ze naar binnen liepen. De poster van het optreden stond ook afgebeeld op de tickets, zodat de ervaring van het concert al begon bij het moment dat bezoekers een kaartje kochten. Ook werden QR-codes toegepast bij de koffie en taartverkoop tijdens de concerten, zodat er niet meer met contact geld betaald hoefde te worden. Dit sluit goed aan bij de trend dat tegenwoordig bijna alle betalingen digitaal gaan, en bezoekers vaak geen contant geld meer op zak hebben.

Digitaal ticket van het concert zorgde voor een professionele uitstraling (Boris Verhaagen, 2020)

PR-evaluatie

Twee belangrijke speerpunten van het project *Doodnormaal* waren professionaliteit en naamsbekendheid. Om aan deze speerpunten te werken hebben we onder andere QR-codes op het PR-materiaal gezet, een nieuw kaartverkoopsysteem in de website gebouwd en een optreden gegeven bij Podium Witteman. Verder is het belangrijk om hier te vermelden dat de promotie van het NSK en de concerten de afgelopen twee jaar andere resultaten heeft opgeleverd dan van tevoren werd verwacht. Dit is te wijten aan corona, wat veel onzekerheid met zich meebracht, zowel voor ons, als voor potentiële auditanten en concertbezoekers.

Auditie-PR

Auditieposter, ontwerp Bart Hermans

vullen (aangezien dit bestond uit een kleinere bezetting in verband met de anderhalve meter afstand).

Het streven was om tachtig auditanten te werven voor het project *Doodnormaal* om zo genoeg keuze te hebben om een gebalanceerd koor samen te stellen. In augustus 2020 is de promotie gestart. Grotendeels lag de nadruk op een persoonlijke benadering door langs te gaan bij koorrepetities door heel Nederland, belondes te houden met potentiële auditanten en mails te versturen aan geïnteresseerde zangers. Ook zijn (conservatorium)docenten en dirigenten benaderd om te vragen of zij jonge zangers kennen die klaar zijn voor deelname aan het NSK. De auditieflyer en -poster zijn verspreid bij culturele locaties en universiteitsgebouwen in verschillende studentensteden. Via sociale media is de digitale variant veelvuldig verspreid. Dit jaar is ook een promotiefilmpje online gezet op Instagram en Facebook. Op beide sociale media is dit bericht geboost om het bereik te vergroten. Omdat het project niet doorging in 2021 is de auditie-PR in augustus 2021 opnieuw gestart om het toen bestaande koor aan te

In totaal zijn er 81 auditanten geworven, verspreid over twee jaar. Dit is een ontzettend mooi aantal, en hier hebben we een prachtig koor mee kunnen vormen. Het aantal auditanten is ook mooi in lijn met de hoeveelheid auditanten van voorgaande jaren: 56 in 2016, 62 in 2017, 69 in 2018, 77 in 2019 en 74 in 2020.

Concert-PR

Gebaseerd op de bezoekersaantallen van vorigen jaren werd gestreefd naar een bezoekersaantal van minimaal 1350 bezoekers. Dit streven is bijna behaald. De concerten in Wageningen, Den Haag, Utrecht en Amsterdam waren bijna uitverkocht. Helaas gaven we ook een paar minder goed bezochte concerten: de zalen in Goes en Kampen zaten lang niet vol. Toch was hier een heel dankbaar publiek en was het voor iedereen heel waardevol om in deze provincies en steden een keer langs te gaan. We hadden gehoopt meer bezoekers te trekken, maar na corona ging het leven weer van start en sindsdien kampt de hele cultuursector met hetzelfde probleem, namelijk dat mensen het lijken te zijn afgeleerd

om naar concerten te gaan. Naar omstandigheden hebben we dus een zeer mooi bezoekersaantal behaald.

i. Media

In verschillende media werden de NSK-concerten aangekondigd, onder andere in culturele agenda's, lokale kranten en muziekbladen zoals ZINGMagazine en Luister. Daarnaast stond het NSK dit jaar voor het eerst in een uitzending bij Podium Witteman! Naast dat dit een zeer waardevolle ervaring was voor het koor en de dirigent, was het ook een prachtige kans om het koor (en koren in het algemeen) meer bekendheid te geven. Samen met Floris Kortie had Feline van Leeuwen een leuk item samengesteld over de geschiedenis van het koor, het programma en de stemgroepen. Het NSK heeft meerdere delen van het programma ook live laten horen. Dit item is ontzettend vaak bekeken, niet alleen door ingewijden van het NSK, maar door mensen uit heel Nederland. Dit heeft zeker bijgedragen aan de promotie van de concerten.

Concertflyer, voor- en achterkant, ontwerp Bart Hermans

Dit jaar is verder breed ingezet op de sociale media. Op Facebook en Instagram werden regelmatig updates gedeeld. Op Facebook is voor elk concert een evenement aangemaakt dat vervolgens gericht is geboost in de regio waar het concert plaatsvond. Op Instagram werd meer ingezet op een toegankelijk 'kijkje achter de schermen', om zo het publiek mee te nemen en te interesseren voor het project. Ook is voor de concert-PR een promotievideo gemaakt. Tijdens de repetitieweekenden is filmmaker Mark Kramer langsgelkomen die een video heeft gemaakt die zeer enthousiast werd ontvangen. Deze video is gedeeld op beide sociale kanalen.

ii. Persoonlijke benadering

Het zwaartepunt van de promotie lag bij de persoonlijke benadering van potentieel publiek. Uit de resultaten van het publieksonderzoek is dit jaar gebleken, net als voorgaande jaren, dat een groot deel van het publiek via koorleden van de concerten kennisneemt. Daarom is met name ingezet op het bereiken van de netwerken van de deelnemende zangers.

Tijdens de repetitieweekenden werd middels een interpretatieavond dieper ingegaan op het thema van het programma en het verhaal achter de werken, om zo de deelnemers nog meer bij het project te betrekken. De deelnemende zangers hebben vervolgens in hun eigen stad geflyerd, posters verspreid en koorpraatjes gehouden bij verschillende koren. Voor koren was een speciale groepskorting geldig, waar veelvuldig gebruik van is gemaakt. Daarnaast heeft elke deelnemer tien ansichtkaarten geschreven, om zo op een persoonlijke manier hun publiek uit te nodigen. Deelnemers hebben ook via sociale media hun netwerk benaderd, onder meer door het delen van de e-flyer, het rondsturen van de promotievideo en het direct aanspreken van geïnteresseerd publiek. Het enthousiasme van de deelnemers was van grote waarde voor de promotie van het project. Naast de inzet van de deelnemers is een persoonlijke uitnodiging per mail uitgegaan naar koorzangers, oud-deelnemers en mensen die eerder interesse in het NSK hebben getoond.

iii. Samenwerkingen

Om nieuw en jong publiek te bereiken is het NSK opnieuw een samenwerking aangegaan met We Are Public en Entrée. In Den Haag is het NSK-concert opgenomen in de agenda van We Are Public. Mede dankzij deze samenwerking was het concert in Den Haag nagenoeg uitverkocht. Entrée, de jongerenorganisatie van Het Concertgebouw, nam het concert in Amsterdam op in hun selectie. De samenwerking had een positief effect op de kaartverkoop: het concert in Amsterdam was ook bijna uitverkocht. Daarnaast gaven we dit jaar voor het eerst korting aan mensen die een stadspas hebben (o.a. in Utrecht en Rotterdam). Ons concert werd op die manier onder een bredere doelgroep onder de aandacht gebracht en voor meer mensen toegankelijk. In alle steden waar we deze korting aanboden zijn daar mensen op afgekomen.

Sponsoring

Om mee te gaan in het nieuwe culturele klimaat van Nederland, besteedt het Dagelijks Bestuur van het Nederlands Studenten Kamerkoor de laatste jaren speciale aandacht aan het opzetten van samenwerkingen met sponsors om haar projecten te financieren. Dit biedt de mogelijkheid om – naast subsidies van fondsen – ook gelden te werven bij andere instanties, of sponsoring in natura te realiseren. Het Dagelijks Bestuur is actief op zoek naar nieuwe donateurs en sponsors en houdt contact met een netwerk van oud-leden voor posterverspreiding, concertaankondigingen, en het werven van sponsoring in gelden of natura.

Realisatie

Sinds 2020 heeft het NSK op het gebied van sponsoring significante stappen gezet. Vorig project lukte het voor het eerst in haar geschiedenis dat het NSK een aanzienlijk gedeelte van de begroting dekte met sponsorgelden. Mede geïnspireerd door deze vooruitgang, is op de lange termijn het doel vastgesteld om het sponsornetwerk te laten uitgroeien tot een voorname en structurele inkomstenbron. Voor dit

project betekende dit voornemen dat het bestuur vastberaden was om voor het eerst de *volledige* sponsordoelelstelling halen. Terugblikkend op het project, mag gesteld worden dat dit doel is gerealiseerd. *Doodnormaal* kende een significante sponsorfinanciering.

De sponsoring in gelden bedroeg €3488,-. Dit is grofweg gelijk gebleven ten opzichte van vorig project (marge van 3%). De voornaamste vooruitgang werd geboekt via de sponsoring in natura, waardoor het streefdoel van €4000,- aan totale sponsorinkomsten werd bereikt. Het actief najagen van kortingen en deals van uitruiling, voorheen nog onontgonnen terrein voor het NSK, leidde tot aanzienlijke financiële besparingen. Deze verandering in strategie, van directe naar indirecte sponsoring, was het resultaat van de gevolgen van de pandemie en bijbehorende lockdowns. Potentiële partners waren minder in staat om directe financiële steun te leveren, maar waren wel vaak bereid tot andersoortige steun.

Geslaagde samenwerkingen

Gevonden partners waren zowel afkomstig binnen het bestaande netwerk van het koor als daarbuiten. Omdat het project een aantal keren was uitgesteld, kwam de sponsoring vanuit het eigen netwerk pas laat op gang. Een aanzienlijk gedeelte van de ondernomen sponsoractiviteiten bestond uit *cold contacting* van (middel)grote Nederlandse bedrijven, veelal onbekenden van het NSK. Hierbij vielen een aantal dingen op:

- Sponsorverzoeken via de telefoon waren weinig effectief. Vrijwel alle bedrijven lieten hun marketing- en sponsordepartementen thuiswerken. Daardoor was mailcontact een veel efficiënter alternatief.
- In het verleden werden sponsorverzoeken uitgebreid geformuleerd. Dit project waren de berichten daarentegen beknopt van aard, wat de hoeveelheid reacties aanzienlijk verbeterde. Vermoeden is dat emails van meer dan drie alinea's eigenlijk al te lang zijn; details kunnen altijd later geleverd worden in de correspondentie.
- Veel van de grote en bekende bedrijven in Nederland zijn al andere sponsorverplichtingen aangegaan. Bedrijven met minder bekendheid hadden in de regel meer interesse in potentiële sponsoring.
- Het bestuur heeft zorgvuldig aandacht besteed aan het verzekeren van een ANBI-status. Dit werd erg gewaardeerd door haar donerende partners.
- Steun voor het NSK kwam uit onverwachte hoeken. Bijvoorbeeld: een consultancybedrijf als AEF heeft niet een direct voor de hand liggende link met het projectthema. Dit toont dat het de moeite waard is om buitenscadars te blijven denken bij het benaderen van nieuwe sponsoren.

Evaluatiepunten

Sponsoring via eigen kring blijkt een vruchtbare manier van werving. Anderzijds heeft deze strategie relatief weinig groeipotentie op de lange termijn. Ten eerste zal het NSK qua grootte gelijk blijven; grofweg drie dozijn zangers. Ten tweede vervalt sponsoring verworven op persoonlijke basis zodra de relevante persoon het projectkoor verlaat. Natuurlijk is het belangrijk dat alle persoonlijke contacten elk project opnieuw worden aangesproken, maar de voornaamste groeipotentie ligt bij partners buiten eigen kring: zij zijn talrijk en verbinden zich minder aan zangers en meer aan het koor.

Hierbij is het verder verfijnen van wervingstactieken essentieel. *Cold contacting* kent als benaderingswijze in de regel een laag slagingspercentage, maar is tegelijkertijd vrijwel onvermijdelijk als NSK haar sponsorsteun serieus wil uitbreiden. Vooralnog is hier geen oplossing behalve het

investeren van veel tijd en energie, het zorgvuldig formuleren van sponsorberichten, en het benaderen van een hoog aantal bedrijven uit een brede doelgroep.

Voor financiële steun uit eigen kring spelen de Vrienden van het NSK een belangrijke rol. In samenwerking met het Algemeen Bestuur van de Stichting Vrienden van het NSK is daarom een gedetailleerd Vriendenplan opgesteld om ook deze inkomstenbron verder te laten groeien. Dit project is het Vriendenaantal verder toegenomen, en het bestuur hoopt deze lijn door te zetten bij de komende projecten.

Oorspronkelijk was het voornemen om voor dit project een grootse sponsordag te organiseren: een bruisend evenement om de banden aan te halen met het Vriendencircuit, en om zangworkshops te organiseren voor bedrijven. Door corona bleek een dergelijk evenement onhaalbaar, maar bij een volgend project zou dit een serieuze optie kunnen zijn.

Een ander doel van het NSK was om een sponsorconcert uit te voeren. Hoewel er gezocht is naar mogelijkheden om dit concreet vorm te geven, bleek dit telkens praktisch lastig haalbaar. Afgezien van de omstandigheden van de coronacrisis was de voornaamste reden hiervoor dat het NSK in de kern een projectkoor is: tijdens het project is het te druk voor meer uitvoeringen, buiten het project hebben zangers te druk waardoor bezettingen lastig rondkomen. Mocht men vastberaden zijn om sponsorconcerten te realiseren, dan is de slagingskans groter als het NSK niet aansluit bij externe planning, maar haar eigen gelegenheid organiseert, bijvoorbeeld in de vorm van een benefietconcert.